

D., Babić-Ilić N.: *Dr Nikola Hadži-Nikolić (1855—1915) prvi akušer-ginekolog u Srbiji i njegov značaj za razvoj akušerstva i ginekologije u Srbiji* Jug. ginek. opst. 1981, 21, 5—6, 143. — ⁴ Berić B.: *Dr Eva Haljecka (18?—1947) prva žena akušer-ginekolog u jugoslovenskim zemljama*, Jug. ginek. opst., 1983, 23, 95. — ⁵ Đokić S.: *Pismeno saopštenje*, Sarajevo, 1984. — ⁶ Goldstern-Haljecka V.: *Pismena saopštenja*, Locarno, 1982/1983. — ⁷ Helfenstein U.: *Statsarhiv den Kanton Zürich*, *Pismeno saopštenje*, 1982. — ⁸ Istorijski arhiv, Niš, Dokumenti br. 1562, 1066, 2156, 2531 1919—1923. — ⁹ Leventhal Z.: *Medicina u Bosni i Hercegovini u XIX i XX vijeku*, *Med. enciklopedija*, VIII, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1963. — ¹⁰ Milojević V.: *Pismeno saopštenje*, Niš, 1982. — ¹¹ Scheidegger B.: *Dekanat*, *Med. fakultet*, Zürich, *Pismeno saopštenje*, 1981. — ¹² Wyklicky H., Sablik K.: *Institut für Geschichte der Medizin*, Wien, *Pismeno saopštenje*, 1981. — ¹³ Stanojević V.: *Spomenica Srpskog lekarskog društva (1872—1972)*, Izdanje SLD, Beograd, 1972. — ¹⁴ Jeremić R.: *Prilozi istoriji zdravstvenih i medicinskih prilika Bosne i Hercegovine pod Turskom i Austro-Ugarskom*, Bibl. SLD br. 8, Beograd, 1951.

Berislav M. BERIĆ

University Department of Obstetrics and Gynecology, Faculty of Medicine, Novi Sad
Scientific Society for Health Culture of Vojvodina, Novi Sad

THE IMPORTANCE AND ROLE OF POLISH PHYSICIANS IN THE
DEVELOPMENT OF THE OBSTETRICS AND THE GYNECOLOGY IN THE
YUGOSLAV COUNTRIES UNTILL 1918

The author presents basic data on Polish physicians, obstetricians and gynecologists in Yugoslav countries, resp. in Serbia, Bosnia and Herzegovina: Ewa Chalecka-Petković, M.D. (since 1892—1909 in Beograd and from 1909—1924 in Niš), Teodora Krajewska, M.D. (since 1899—1909 in Tuzla nad from 1909—1920 in Sarajevo), Jadwiga Olszewska, M.D. (since 1899 in Mostar and from 1909—1924 in Tuzla) and Wladislaw Mikucki, M.D. (from 1902 till 1920 in Sarajevo).

These four Polish physicians were real pioneers and founders and co-founders of the four present university departments for obstetrics and gynecology in Beograd, Niš, Sarajevo and Tuzla.

The author paid particular attention to the life, work and other biographical data of E. Chalecka (1869—1947) — the Pole, who was the first woman-physician, specialist in obstetrics and gynecology not only in Beograd, Niš and Serbia, but in all Yugoslav countries as well. In 1910 she was nominated for the first head of the Ward for Obstetrics and Gynecology of the hospital in Niš (1910—1924) (now University Department of the Faculty of Medicine). Before the First World War E. Chalecka was a prominent fighter for social and other rights as well as for the position of woman-physicians in the former Kingdom of Serbia.

(Rad je primljen u Uredništvu 20. IV 1986. god.)

Original scientific paper
UDC 001.4/61

SLOBODAN P. DJORDJEVIĆ

Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Srbije, Beograd

ISTORIJA NAŠE MEDICINSKE TERMINOLOGIJE.
RAD PROF. DR MILANA JOVANOVIĆA-BATUTA
I NJEGOVA TERMINOLOŠKA MEDICINSKA GRAĐA.
TERMINOLOŠKI SEMINAR MEDICINSKOG FAKULTETA.

Milan Jovanović se rodio u Sremskoj Mitrovici 12. X 1847. god. Kršteno ime Mihail menja kasnije u Milan, iz romantičarskih pobuda, kako su to činili mnogi intelektualci toga vremena.

Potiče iz situirane i ugledne porodice, oca Konstantina (Koste) Jovanovića, i majke Marije rođ. Grković.

Dodatak prezimenu — Batut, došao je, po jednima, iz naziva firme njegovog oca „Jovanović-Batut” (Batut je navodno bio drugi član firme), a po drugima potiče iz neke zabavne igre kartama.

Očeva porodica potiče iz predela između Pirota i Sofije, koja se doselila u Šabac, pa prešla u Sremsku Mitrovicu posle propasti I srpskog ustanka. Majčina porodica je iz Srema.

Kosta Jovanović je za vreme revolucijskih događaja 1848. god. i Mađarske bune, bio član Glavnog odbora i glavni narodni vojni komesar u tada stvorenoj Vojvodini Srbskoj.

Milan Jovanović je u Sremskoj Mitrovici završio nemačku osnovnu školu, dva razreda Realne gimnazije, takođe nemačke. Kako je ona tada imala samo dva razreda, dalje učenje je počeo u Realnoj gimnaziji u Pančevu, zatim nastavio u poznatoj Sremsko-karlovačkoj gimnaziji, a VIII razred u Osijeku, gde je i maturirao.

Već tada se bio odlučio da studira medicinu, a intenzivno se bavio i literarnim radom u „Vencu” i „Danici” 1866. god.

Studiranje medicine počeo je 1867. god. na Medicinskom fakultetu u Beču. Zbog bolesti — plućne tuberkuloze, a bez velike materijalne pomoći osiromašene porodice, studirao je sporo. Oženio se 1875. god. u Novom Sadu imućnom Nemicom Beti Jancl. Potom je završio studije i bio promovisan na Medicinskom fakultetu u Beču 1878. god. za doktora celokupne medicine.

Lekarsku praksu je počeo u Velikom Bečkereku, pa je prešao u Sombor.

U Somboru je pokrenuo 10. I 1880. god. zdravstveno-prosvetiteljski list „Zdravlje”.

Ima jedna beleška da je u zajednici sa dr A. Pajevićem pokrenuo u Novom Sadu iste te godine list „Narodni lekar”, koji je izlazio vrlo kratko.⁸³

Prelazi zatim po pozivu iste te 1880. god. na Cetinje, službujući prvo kao lekar bolnice, a zatim kao načelnik Saniteta. Tu je on nastavio da izdaje „Zdravlje“.

Međutim, nezadovoljan razumevanjem, Batut 1882. god. napušta Cetinje, i te iste godine dobija stipendiju Vlade Srbije za specijalizovanje higijene u Berlinu, pomognut u ovome od dr V. Đorđevića. U okviru tog usavršavanja, sem u Berlinu, boravi u Minhenu, Parizu i Londonu između 1883. i 1885. god.

Vrativši se u Srbiju, odbio je da prihvati u Beogradu administracijsku službu, pa napušta Srbiju i odlazi za privatnog lekara u Novi Sad, u očekivanju da će u Srbiji dobiti bolje mesto, i vratiti se na rad.

God. 1887/88. biva izabran i postavljen za profesora Velike škole u Beogradu, za predmet Javna higijena, te se vraća u Beograd. Sem ovog nastavničkog mesta, bio je i član Glavnog prosvetnog saveta, Glavnog sanitetskog saveta (i predsednik), Centralnog statističkog odbora i član Književno-umetničkog odbora Narodnog pozorišta. Osnovao je Društvo za čuvanje narodnog zdravlja i bio njegov predsednik. Bio je član Srpskog lekarskog društva, te s te pozicije, kao i pozicije profesora Velike škole i člana brojnih državnih foruma, razvija veliku aktivnost da se osnuje Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu. Taj njegov rad, otpočet 1899. god., završio se stvarnim početkom rada Fakulteta tek 1920. god., posle mnogih ratova Srbije, odnosno I svetskog rata kao poslednjeg. Pripremni odbor, obrazovan od Univerziteta (M. Jovanović-Batut, Z. Đorđević, N. Vulić), predlaže Univerzitetkom senatu izbor prvih profesora (M. Jovanovića-Batuta, V. Subbotića, D. Perovića). Matična komisija bira prvog dekana M. Jovanovića-Batuta, i prodekana V. Subbotića, i Fakultet počinje sa radom. Prvo predavanje održava N. Miljanić 9. XII 1920. god.

Penzionisan je 1925. god.

M. Jovanović-Batut je bio saradnik Srpske akademije nauka u Beogradu i član Matice srpske u Novom Sadu.

Premинуo je u Beogradu u dubokoj starosti 11. IX 1940. god. i tu sahranjen.¹¹

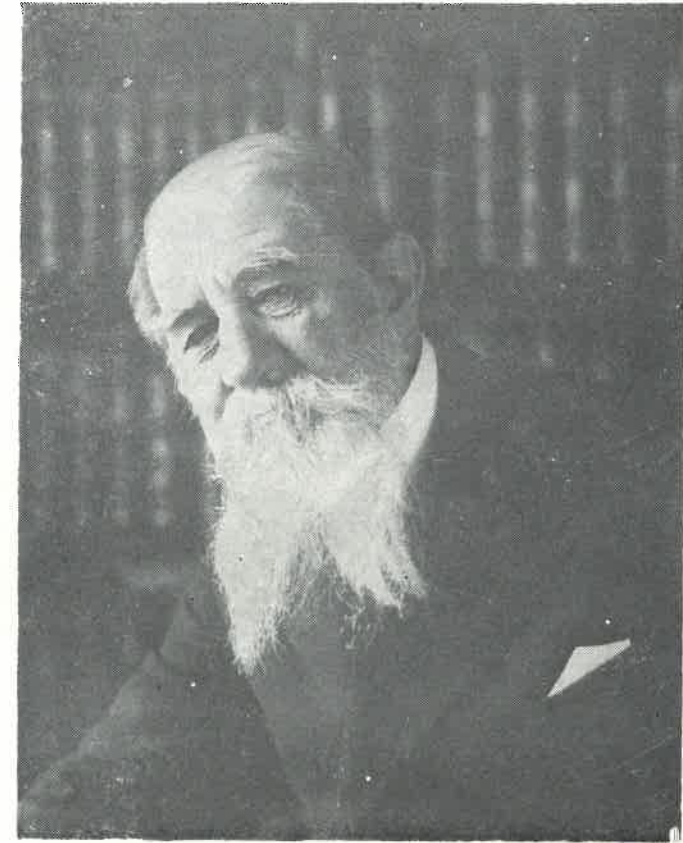
Njegov rad u raznim oblastima kulture, najviše se ispoljio u oblasti postavljanja principa socijalne medicine u nas; u delovanju radi osnivanja Medicinskog fakulteta u Beogradu; kao aktivnog saradnika u stvaranju naših sanitetskih zakona; u književnom radu kao pisac i stručno-naučnih radova, ali još više kao pisac brojnih knjiga medicinskog sadržaja zdravstveno-prosvetnog karaktera namenjenih širokim masama naroda; a i kao sakupljač, znalac i objavljivač medicinskih termina.

On se prikupljanjem narodnih medicinskih izraza počeo baviti odmah po svršetku studija, od prvog susreta s narodom kao lekara, i od početaka svog publicističkog zdravstveno-prosvetnog rada. Prikupljao je građu i stvarao kartoteku narodnih medicinskih termina, kojima je davao i razne druge medicinske termine.

Jedan od najvažnijih rezultata ovog Batutovog rada, bio je objavljivanje knjige „Građa za medicinsku terminologiju“ (1888).⁸

U predgovoru ove knjige Batut sam objašnjava razloge ovog svog rada i težnje da se narodu približi „Ima tome već više godina, kako

sam počeo proučavati naš narod. Gdegod mi se dala prilika, motrio sam mu običaje, navike, nazore i jezik u svim granama, a osobito u medicini. Bio sam rad da mu se približim; želeo sam, da se s njime sporazumem i prijateljem, ne bih li mu kao lekar i pisac što bolje pomogao. I onako se već odavna s pravom reklo, da „književni Srbi ne traže svog naroda, ne ispituju sudbu njegovu, i ne zборе s narodom svojim sa usta njegovih...“, pa ako ništa drugo, neka me bar taj ukor mine“.

Slika br. 1. Prof. dr Milan Jovanović-Batut

Ali su razlozi rada na prikupljanju medicinske terminologije bili ne samo da se prikupe narodni izrazi kojima se uspostavlja bolja saradnja lekara s bolesnikom, i obratno, već problemi u našoj stručnoj i medicinskoj naučnoj terminologiji: „Pored toga imao sam već davna još nešto na umu. Naša medicinska terminologija je za sada tako nepotpuna, da nam je i najbolja volja sputana, te nikud ni koraka. Lekar i stručnjak je u najvećoj neprilici, kad hoće da što iz svoje struke a svojim jezikom (medicinskim, pr. pisca) reče ili napiše, pa valjda s toga toliko i ćuti.“ Ali kontaktirajući s bolesnicima, bilo radeći svoju lekarsku praksu, bilo u drugim prilikama, a posebno u službenom poslu, kad

Г Р А Ћ А

ЗА МЕДИЦИНСКУ ТЕРМИНОЛОГИЈУ

С А Б Р А О

ДР МИЛАН ЈОВАНОВИЋ-БАТУТ.

(Прештампано из Летописа „Матице Српске“ свеска 146., 147., 148.
за год. 1886. и 149. за год. 1887.)

У НОВОМ САДУ

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА
1887.

Slika br. 2. Korice „Građe za medicinsku terminologiju”

već mora da govori, lekar to „izusti i napiše rečima i izrazima, kako ih sam sebi po tuđem kalupu skroji”.

To što nemamo sređenu medicinsku terminologiju čini, prema Batutu, ne samo utisak da su lekar i bolesnik udaljeni, već izaziva tegobe svakodneвно lekaru u njegovom radu s bolesnicima (tu misli sigurno i na primenu farmakoloških termina pri pisanju recepata, i na odnos prema apotekarima), i u službi, već onemogućava i dobru saradnju među

А.

Авиндати се, дам се, в. г. рф. — По тал. *ammendare*. (Дан. р.). — Ав. се од болести или рђе, опоравити се, *sich erholen von einer Krankheit oder Schwäche*: »Много је изнемога, мучно ће се авиндат' (Далм.); »Ја сам се авинда'« (М. Павл.). — Syn. отргнути се, придићи се.
Аврц, а, м. (Срб.) — Од арапског *ифрит* (ћорћ). Поп. т. р.). — Кепец, *der Zwerg, nanus*. — Syn. маљеница, мањо, патуљ, патуљак, паџицврк, паџицврк, патуц.
Аграисати, шем, в. рф. (Дроб.) — Кад се ком у један мах што догоди, те занеможе — особито како необично — вели народ: »Јадник аграиса'« т. ј. нагазио на чини, те за то на прецац оболио. — Види: ограисати.
Аграма, е, ф. (Срб.) — Велика болест, *die Fallsucht, epilepsia*: »... варују 25. јула и 25. септембра због аграме — велике болести« (М. Ђ. Мил.). — Види: ограда.

Аер, ра | м. — Чује се само по јужним и југозапад-
Аир, ра | ним крајевима, од грчког *αἴρ* (aēr), ваздух, *die*
Ајер, ра | *Luft* — Види ваздух.

Ала-пра, (ала-прах), а, м. — *Das Jalappenwurzel-Pulver, pulvis radices Jalappae* (Бач.). — Узима га народ на чишћење. Добија га смешана с којим блажијим леком. — Syn. чалапа.

Алва, е, ф. — *Die Aloë, aloë lucida* (Бач.). — Узима је наш свет против грознице. — Види: црни камен.

Алева крв, ф. (Срб.) — Алев, алав, алаф, ален и алан (од турског *ал* црвено као порфир, или од алев, пламен. Дан. р. *ћорћ*. Поп. т. р.) значи управо црвен, *roth, feuerroth, hellroth*. Према томе значењу разликују неки крајеви нашега народа и боју крви, те веле за крв из артерија алева, а за крв из вена модра или мавена крв. То тумачење прешло је и у књигу (Арх. ц. л.), те и тамо значи алева крв, *hellrothes, arterielles*, а модра или мавена крв, *dunkelrothes, venöses Blut*. —

Slika br. 3. Страна sa slovom A „Građe...”

lekarima, pa to sve čini „toliko zbrke da se i sami ne razumemo” međusobno.

Što se tiče narodnih termina, Batut smatra da „U našem narodu je toliko materijala za medicinsku terminologiju; naš je jezik tako bogat rečima i oblicima” pa stoga, ako bi to sve poznavali „ni stručnjaci ne bi morali krpiti” svoj medicinski jezik, niti zbog toga „trpiti” i imati problema. Iz materijala sakupljenog u narodu „bi se posle mogla razviti naučna terminologija”. Ovaj Batutov tekst jasno ukazuje ne samo na potrebu sakupljanja medicinskog terminološkog materijala, već i njegovu viziju da se, kada se taj materijal bude sakupio, može pristupiti

i njegovoj obradi, da on dá našu naučnu medicinsku terminologiju, pa rečenicu završava sa „i ja sam na to pomišljao“.

Posao, međutim, nije bio lak, jer „odmah s početka uverih se, da je to mučan posao“. Prvi razlog je narodno nepoverenje, jer, ako nešto hoćeš da doznaš „valja ti kradom prislušivati i motriti. S njime živeti; s njime deliti i dobro i zlo — to je jedini put, da mu sagledaš u dubinu duše i srca.“ To je dugotrajan, naporan posao, koji traži strpljenje, ali i vremena, u odnosu na osnovno zanimanje ispitivača. „Težak je za jednog čoveka onaj drugi deo posla“ (Batut misli da sređivanje, obradu i obrazovanje terminologije). On je mišljenja da je na ovom poslu neophodno kolektivno raditi pri sakupljanju, ali i kasnije, pri obradi, jer to mora da obave zajedno lekar i filolog. Batut smatra da treba „Sav taj materijal iz naroda dobro i istinito probirati, pa posle naučno razraditi: prema medicini i filologiji u sistem dovesti, pa se ni o jedno ni o drugo ne ogrešiti, nego čitavu, zdravu jezgru izljučiti — to je posao ogroman, i nadmaša snagu i spremu jednog čoveka, a osobito obična praktična lekara“ kao što je bio on sam.

Međutim, iako je sve ovo jasno smislio, i napisao, Batut nije u svom daljem radu, kao ni još neki drugi naši trudbenici, koristio saradnički rad, kao vid boljeg načina da se jedan obiman i kompleksan posao uradi. Nije nam poznat nijedan lekar, ni filolog, koga je Batut kasnije pozvao u saradnju na poslu daljeg prikupljanja, sređivanja, obrađivanja, i objavljivanja medicinske terminologije. Poznat mi je posao na proučavanju Batutove medicinske građe, ali, to je došlo na osnovu drugih inicijativa, posle Batutove smrti. To, naravno, ne umanjuje značaj Batutovog rada u ovoj oblasti, nego samo ukazuje na jednu skoro uopštenu sliku načina rada nekih naših stručnjaka i naučnika starijeg kova. Možda ovakvih ima i sada i među mladima?

Svoju ideju o korišćenju saradnika, Batut dalje razrađuje izjavljujući „S toga sam ja odustao od namere, da sam, i to odmah, sklapam medicinsku terminologiju. Po iskustvu iz naroda, po naučnoj spremi svojoj, a najposle i po dojakošnjoj leksikografiji našoj, uvidio sam, da to ne može biti posao jedne ruke, nego da je to zadaća mnogo zamašnije vrste, — zadaća koja ište zadružna truda i uzajamne obaveštavanje. Lekari i prirodnjaci iz sviju krajeva našeg naroda, a s njima filolozi od struke, moraju taj posao zajednički prihvatiti, ako će da bude prava uspeha.“

Ideja Batutova je, kao što se jasno vidi, da izraze prikupljaju sem lekara i drugi prirodnjaci. Time bi se broj saradnika povećao „iz sviju krajeva“, radom pokrila veća površina, a rezultati bili obilniji i bolji.

Rad se ne može obaviti odmah, nego je potrebno da se građa po prikupljanju i probiranju, uz obaveznu saradnju sa filozozima, naučno sredi i obradi pre publikovanja.

On sagledava činjenicu da je to veliki posao, koji ne može da obavi jedan sam čovek, da neće biti pravog uspeha ni dobrog rezultata, ako se ne bude radilo zajednički „zadružno“.

On je video da drugi koji su taj posao radili pre njega nisu imali uspeha, i da stoga „Dogod ne dođe do toga, ostaće svaki pokušaj te vrste jalov: u knjigu (pisanje, književni rad, pr. pisca) će unositi sve

više zbrke, a narodu se ne približiti. Ta sudbina postigla je, eto, nekoliko povećih takvih radova, i to je — mislim — jedini uzrok“ neuspeha. Navodi imena ranijih trudbenika na poslu medicinske terminologije dr Dežmana, dr Švarca i dr Nemičića. Pri tom, svakako ne ocenjuje njihov rad kao neuspešan, već da rad nije dao željene efekte, nije šire prihvaćan, korišćen, upotrebljavan.

Ima razloga da verujemo da je Batut mislio kako je pisao, i da su to bili njegovi dalji planovi, ali da oni nisu bili ostvareni. Premišljanja, zaposlenost, odlaganje za kasnije, kako se to često čini, pa, najzad, i odlazak sa ovog sveta, koji se često ne uzima u obzir na vreme pri životnoj kalkulaciji, možda su razlozi što Batut nije, posle objavljivanja ove knjige, i svojih misli, stigao da radi kako je to bio zamislio, i kako bi svakako bilo korisnije i bolje.

Osnovni rad Batutov pri sakupljanju građe je bio, pošto izraz čuje u narodu, da ga zabeleži i tako sačuva.

Zatim je ispisivao reči iz anatomije, fiziologije, farmakologije (posebno farmakognozije) i farmakopeje. Nije uzimao termine iz hemije, botanike i mineralogije, jer se oni u tim strukama mogu naći. Uzimao je reči iz svih grana medicine, pa i iz onih koje su ustvari dopunske, kao sanitetski zakoni i propisi, sudska medicina, higijena, klimatologija, statistika.

Unosio je i neke reči i fraze koje se neće moći upotrebiti u naučnoj terminologiji, da bi ih stavio do ruke pri praktičkoj upotrebi, pa čak i neke koje se koriste u isključivo jednom kraju zemlje.

Pregledao je brojne knjige medicinskog sadržaja, udžbenike, medicinske rečnike, ali i druge knjige, koje pripadaju književnosti. On navodi u poglavlju „Skraćenja“ pisce korišćenih izvornika, uz skraćenicu koju je upotrebljavao u tekstu rečnika uz odgovarajući izraz da ukaže na poreklo: dr A. Kuzmanića, dr A. Švarca, dr J. Valentu, dr V. Đorđevića, dr I. Dežmana, dr Sremca, dr J. Fona, dr Đ. Natoševića, dr Đ. Radića, dr J. Đivanovića, dr J. Pančića, dr L. Lazarevića, dr A. Lobmajera, dr Lj. Radivojevića, dr M. Jovanovića, dr M. Nemičića, dr P. Bretnera, dr P. Miljanića, dr S. Petrovića, dr Strupija, dr Stulija, dr F. Šuleka. Dalje je koristio radove V. Karadžića, Njegoša, A. Kačića, A. Maksimovića, A. Stojkovića, B. Mušickog, B. Nušića, Budinića, V. Vuletić-Vukasovića, V. Vrčevića, V. Pelagića, V. Arsenijevića, Đ. Daničića, Đ. Popovića, J. Grupčevića, J. Miškovića, J. Petrovića, J. Stefanovića-Vilovskog, Juriševića, K. Crnogorca, F. Kurelca, Lj. Nenadovića, M. Đ. Milićevića, M. Živkovića, M. Zoranića, M. Kovačevića, M. Medića, M. Nikolića, M. Pavlinovića, M. Popovića-Šapčanina, M. Savića, P. Bolića, P. Kengelca, S. Bajića, S. Pelivanovića, S. Mitrova Ljubišu, S. Novakovića, N. Bartulovića, V. Ilijića, Đ. Rajkovića, Đ. Rapića, I. Mažuranića, F. Miklošića, N. Kosanovića i P. Adamova.

U „Skraćenjima“ navodi časopise: Srpski arhiv za celokupno lekarstvo, Liječnički vjesnik, Narodno zdravlje, Glas Crnogorca, Danica, Javor, Sarajevski list, Slovinac.

Od njega navodi „Sveto pismo“ i neke za koje je već naveo pisce.

Tu su i narodni izvori: narodne pesme, priče, pitalice, poslovice i prirečice.

Od geografskih pojmova su tu: Banat, Banjani, Baranja, Bačka, Boka Kotorska, Bosna, Vasojevići, Vukovar, Grahovo, Grbalj, Dalmacija, Drobunjci, Dubrovnik, Istrija, Jezera, Karlovci, Krivošije, Novi Sad, Oputna Rudina, Paštovići, Primorje, Srem, Sent Andreja, Stara Srbija, Hercegovina, Hrvatska, H. Krajina, Crna Gora i Šumadija.

U završnim rečima „Predgovora” Batut moli „da se ovaj rad tako shvati, nemam življe želje, nego da urodi plodom, kao što sam ga ja zamišljao. Sretan bi bio, ako se utvrdi uverenje... da se, dakle, samo iz narodnog jezika daje izvesti terminologija, kaku je za sada mi trebamo.” Ponavljajući predlog da se ubuduće na ovom poslu radi saradnički (što se tiče objavljenog materijala, to nije bio slučaj), da objavljeni materijal treba da podstakne na zajednički rad, i da za njega probudi volju da se oslobodimo tuđeg jarma (misli na tuđu terminologiju), kao i da je on uradio sve što je mogao, citira Vukove reči „Ja znam dobro, da će učeni ljudi i ovdje naći dosta pogriješaka; ali se opet nadam, da će im ovaj moj posao i ovaki biti miliji, nego da ga nikako nije”.

Knjiga „Građa za medicinsku terminologiju”⁸ Batutova je ustvari materijal prethodno objavljan u sveskama „Letopisa” Matice srpske, u Novom Sadu, 1886, 146, 147, i 148; i 1887, 149. Veličine je 15 × 23 cm, sa mekim koricama, šivena. Štampana je u Srpskoj štampariji dra Svetozara Miletića, u Novom Sadu, 1887. god. Knjiga je štampana ćirilicom.

Predgovor pisca zauzima str. V—VIII. Skraćčenja, koja ukazuju kako su u tekstu skraćeni izvornici, zauzimaju str. IX—XIII.

Rečnik ima 151 stranu, od 1—151.

Na str. 152—153 je dodatak, sa 22 izraza, naknadno zabeleženih, a na str. 154 su skraćnice koje se odnose na dodati tekst, a i neke koje su propuštene u Skraćčenjima.

Osnovu rečnika sačinjavaju naši termini, poređani azbučnim redom. Posle termina ubeležena je skraćnica za gramatičku oznaku vrste reči, potom poreklo vezano za narod odnosno zemlju. Objašnjenje je dato opisno na našem jeziku, zatim na nemačkom pa latinskom jeziku (to nije učinjeno za sve izraze). Neka zauzimaju samo jedan red, neka više (objašnjenje za izraz zub npr. zahvata 23 reda). Ukoliko ima, dato je više značenja, označenih rednim brojevima. Dati su i sinonimi. Primerom je pokazano kako se termin upotrebljava u jednom citiranom tekstu, a poreklo teksta je obeleženo (skraćnica koja označuje izvor odn. pisca). Neki izrazi (malo njih) su ispisani staroslovenskom ćirilicom (verovatno oni pozajmljeni od Vuka).

Po slovima su termini poređani tako da ih ima u slovu: A 24, B 210, V 70, G 94, D 62, Đ 3, E 5, Ž 47, Z 86, Ć 42, J 42, K 170, L 53, Lj 6, M 112, N 83, Nj 2, O 100, P 281, R 67, S 201, T 70, Ć 6, U 86, F 14, H 48, C 55, Č 49, Dž 3, Š 72, i u dodatku još 23 termina. To ukupno čini 2 186 termina na našem jeziku. Termine kao objašnjenja na stranom jeziku nismo brojali, ali računamo da stranih izraza ima otprilike 1 000, što zajedno sa našim izrazima, i sinonimima, čini ukupno preko 3 000 termina. Najviše termina je u slovu B — 210, a najmanje u slovu Nj — 2.

Ima se utisak da tekst nije rađen tako da se dobije uniformna obrada za sve termine. Pada uoči da neki termini, ako imaju više značenja, imaju po neko objašnjenje samo na nemačkom jeziku. Neki imaju samo opasku „vidi”, koja upućuje na drugi ili glavni izraz. Ima dosta izraza koji su vezani isključivo za jedan kraj ili oblast gde živi naš narod, bez univerzalnosti kao perspektive za širu primenu. Neki mogu da posluže kao osnova ili kao kalup za izgradnju novih termina. Batut misli da ovi termini mogu da olakšaju komuniciranje lekara s bolesnicima i obratno, a i pri korišćenju za zdravstveno-prosvetni rad. U vezi ovoga, a i kao otežavajuću okolnost za prikupljanje termina u narodu, Batut kaže „Naš narod je raskomadani (tu svakako misli na političku ali i teritorijalnu rasturenost, to je bilo pre I svetskog rata i ujedinenja južnoslovenskih naroda, pr. pisca), pa mu je i jezik to osetio”.

Dobija se utisak da je Batut materijal samo pribirao, bez mnogo proučavanja, i da nije bio spreman da takav bez prethodne obrade da u štampu. On na jednom mestu kaže „Da mi opet skupljeni materijal ne leži bezplodan, rešio sam se, evo, da ga izdam i ovako, kako sam ga ja sam uspeo sabrati i razraditi. On je znao da i neobrađen materijal, kao građa (a tako je svoju knjigu i nazvao) može da bude koristan, pa to potvrđuje rečima „Znao sam, da će i ovako sirov (materijal, pr. pisca) dobro doći i lekaru i književniku (ovde misli na lekara pisca medicinskog teksta, pr. pisca), a mislio sam i to, da ću na ovaj način zainteresovati širi krug stručnjaka (ovde valjda misli, pored drugih lekara, i na lingviste, pr. pisca), pa ih, može biti, podstaći na združan rad, ne bi li se što savršenije izvelo” pisanje terminološkog rečnika. O tom podsticajnom efektu pojave njegove knjige, on nastavlja „Najposle nadao sam se i tome, da će ovaj pokušaj biti kao neka nagovest za one, koji tako što nisu nikada pokušavali, i da će im pokazati staze, kojima valja hoditi”.

Ni on sam ne smatra da je njegov napor dao jednu naučno sređenu medicinsku terminologiju, pa o svojoj knjizi kaže „Ovaj posao dakle nije svršena zgrada, nego samo građa, i to tek sirova građa. Naneo sam kao ono prost nadničar lomljen kamen i oboreno stablo, a to će valjda tesati i deljati pre nego što dođe pod ruku neimar, da ga u čvrstu zgradu sklopi”. On je svestan, dakle, da je reč o građi za medicinsku terminologiju.

On zna da ima dosta propusta „S toga mi jamačno ni ljudi od struke neće zameriti, ako u ovoj građi nađu pogdešto, što je, može biti, neobično, nepravilno i u naučnom smislu strano”. On sebe opravdava da će oni odmah videti „da nisam hteo čvrsto uglavljivati (čvrsto postavljati, ili možda zauzimati određen stav, pr. pisca)” pri radu. On poziva i moli da mu čitalac ukaže na propuste koje je zapazio, ali da pri tom „ne previdi, što sam ja previdio; da ne propusti, što se meni nije dalo (da učinim, pr. pisca), da protumači, što ja nisam umeo; da nadoveže, gde sam ja stao, i da nađe i druge pute, koje ja nisam mogao” naći.

Knjizi, kako je nju Batut obradio i dao u štampu „ima joj se dosta zameriti”, i Batut kaže „navešću neke razloge, zašto sam tako činio i grešio”. Smatrao je da je bolje rasporediti izraze, npr. imenice koje imaju ispred sebe pridev, tako da pridev ostane gde je, a izraz stavi

pod slovo prideva. Ako neki izraz ima konstrukciju fraze, on ga je stavljao pod slovo prve reči. Smatrao je da je takav način podesniji.

„Ni tumačenje nije skroz jednako. Ima ga i na više jezika (mi smo naveli da je primenjen princip objašnjenja na našem, pa nemačkom, i latinskom jeziku, ali ga ima i na italijanskom, pr. pisca), a ima ga nepotpuna (i to na mnogo mesta, pr. pisca). Ja sam to radio prema potrebi i svojoj najboljoj savesti, bojeći se svaki put, da svojim — može biti — pogrešnim tumačenjem drugoga ne zavedem i pobrkam.” „Ako sam se kod protivnih tumačenja rešio za ovo ili ono, činio sam to po svom najboljem iskustvu”.

Batut sam navodi neke svoje radne principe, koji su očigledno od njega postavljeni, i možda se ne uklapaju i ne poklapaju s mišljenjem drugih, ali, on je pisac, i kao takav je imao svoja prava, koja mu drugi ne može osporiti. A bilo bi i neumesno, da se sada, posle stotine godina, stavljaju primedbe na nešto tako davno zamišljeno.

Stoga, ocenimo superlativima ovaj pionirski poduhvat za oblast srpskohrvatskog medicinskog jezika, koji je izvršio dr Milan Jovanović-Batut, tada još relativno mlad lekar, koji je tek svojim kasnijim radom postigao veliki ugled.

Šta se dešavalo oko Batuta u godini kao kad je izdao „Građu” i šta ga je na ovo izdavanje, čini nam se, nateralo, možda i pre vremena, dok ona još nije bila obrađena ni sasvim sazrela za objavljivanje?

On se, posle usavršavanja iz oblasti javne higijene u Berlinu i drugim gradovima Evrope, kao stipendista Vlade Srbije, u vremenu između 1882. i 1885. god., vratio u Beograd, na rad. Međutim, kako nije bio zadovoljan da radi administracijsku službu, kako mu je to bilo određeno, on se nezadovoljan povukao u Novi Sad, da čeka povoljnije rešenje zaposlenja. On je tek 1887/88. god bio postavljen za kontraktualnog profesora Velike škole (ugovornog, jer je bio Austro-Ugarski državljanin), te se tek tada vratio u Srbiju. U to vreme, očigledno na brzini, verovatno i da sebe zaposli a i prikaže kao naučnog radnika, on štampa „Građu” koristeći dotle prikupljeni terminološki materijal.

On od tada živi u Beogradu, radi mnogo, ali se i dalje interesuje za medicinsku terminologiju, i nastavlja da prikuplja terminološku građu.

Postoji podatak da je Srpsko lekarsko društvo bilo rešilo na sednici održanoj 16. IV 1920. god. da se Batutu pomogne da se prikupljena građa štampa. Pomoć je trebalo da se traži od Ministarstva narodnog zdravlja, Ministarstva prosvete, Srpske akademije nauka u Beogradu i Jugoslavenske akademije znanosti u Zagrebu. Ministarstvo narodnog zdravlja je te godine za štampanje Batutove građe u vidu medicinskog rečnika odobrilo 40 000 din.⁸⁴

U vreme kada je Batut bio profesor Javne higijene na Medicinskom fakultetu u Beogradu (izabran je 1919. god.) imao je, s obzirom da je bio izabran i za dekana (1920. god.), mnogo organizacijskog posla, a već je bio i u godinama. Jedan od novih i mladih nastavnika, A. Kostić, interesovao se pored svoje struke (Histologija) i za medicinsku terminologiju. Pokrenuo je pitanje rada na ovom poslu, i 1921. god. osnovan je Terminološki seminar, a za upravnika određen Batut.

U to vreme, u izdanju Biblioteke Centralnog higijenskog zavoda u Beogradu, štampan je deo rečnika, slovo A, iz bogate Batutove građe.

Saradnja Batuta se dalje nije nastavila s Terminološkim seminarom iz nama nepoznatog razloga, a njegov upravnik je postao Kostić.

Znamo da je herpetolog M. Hirz 1922. god., u vreme kada je radio na rečniku lišajeva, molio Batuta da mu ustupi svoju građu (ovo ustupi, možda je bilo u smislu da mu dozvoli upotrebu, na de mu je dá, pr. pisca), ali je odgovor bio negativan.

Da li je Batut svoju građu, koja se nalazila u njegovom stanu, dalje dopunjavao, nije nam poznato.

Živeo je tiho, kao penzioner. God. 1927. je doživeo svoj 80. rođendan. Tom prilikom bio je izabran za počasnog doktora Univerziteta u Beču, gde je završio studije medicine, zatim počasnog doktora Univerziteta u Pragu, Univerziteta u Beogradu i Univerziteta u Zagrebu.

Pre II svetskog rata A. Belić je s Batutom vodio razgovore da Srpska akademija nauka otkupi njegov materijal. Ovaj nije na to pristao, neznamo razloge, ali, izgleda, da je on građu ipak još dopunjavao.

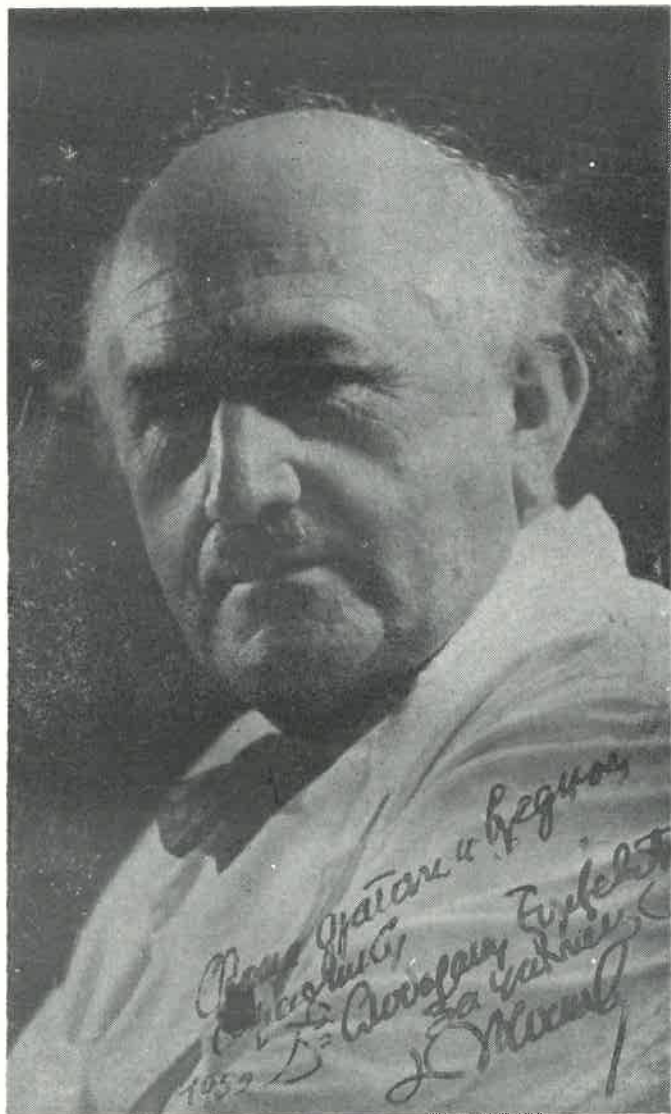
V. Grujić, koji je napisao dosta radova o Batutu, pa i knjigu „Milan Jovanović-Batut i naša zdravstvena kultura” (1975)²⁰ piše da „Dosta pre II svetskog rata (ne kaže koliko pre, odn. koje godine, pr. pisca) Batut je imao ispisanih oko 76 000 listića narodnih izraza, da bi zatim broj uvećao na više od 100 000 listića. Taj veliki rad trebalo je da kruniše Batutove napore na ovom sektoru”. Ne navodi od koga je brojke dobio, ali, ne verujemo da je Batut znao broj listića građe, ni on ni neko drugi. Za opšte podatke o građi Grujić navodi da ih je dobio od Batutovog unuka dr Ljubomira Nedeljkovića 1972. god. Nedeljkovića smo poznavali dobro, bio je neuropsihijatar, jedan od kulturnih beogradskih lekara, ali, ne verujemo da je on znao broj listića građe. Nedeljković je nasledio Batutovu zaostavštinu, pa i građu. Nedeljković „otkriva da (je) srećnom okolnošću, za vreme bombardovanja Beograda 1941., u jednoj prostoriji stana sačuvana velika terminološka zbirka Batutova, koju je ostavio svome unuku, dok je ostala zaostavština uništena”. U citiranom objašnjenju Nedeljkovića, odn. Grujića, nedostaje podatak da su, što se može iz teksta pretpostaviti, stan odnosno kuća, bili pogođeni bombom, da je pritom mnogo bilo uništeno, a da je zbirka ostala neoštećena. Grujić nas dalje izveštava „Posle oslobođenja, god. 1947., dr Nedeljković je bio pozvan da preda zbirku funkcionerima za kulturu u Beogradu, što je on učinio, ne baš rado”.

A. Kostić, u svom radu „Osvrt na osnivanje i rad Terminološkog seminara Medicinskog fakulteta u Beogradu” (1971)⁸¹, napisanom pre razgovora Grujića i Nedeljkovića 1972. god., i pre pojave Grujićeve knjige 1975. god., piše:

„Prvi koraci za stvaranje jednog medicinskog terminološkog seminara u nas potiču, nesumnjivo, još od nastojanja (dr) Ivana Dežmana („Rječnik liječničkog nazivlja”, Zagreb, 1868) i dr Milana Jovanovića-Batuta („Građa za medicinsku terminologiju”, Novi Sad, 1886). Batut je posle I svetskog rata objavio definitivnu obradu slova „A” iz svoje bogate terminološke zbirke i na tome je stao”.

Objašnjava da mu je (Kostiću) „dolaskom za nastavnika Medicinskog fakulteta, data mogućnost (da se pojavila mogućnost, pr. pisca) za

Slika br. 4. Prof. dr. Aleksandar Kostić
(slika je poklon piscu, sa posvetom)

rad na medicinskoj terminologiji, sve u okviru Histološkog instituta (nešto pre toga on navodi da je Institut osnovan 1921. god., pr. pisca)", to mu se pružila prilika da „produžim i proširim” rad na terminologiji. Što se tiče sopstvenog rada na terminologiji, Kostić piše da je taj rad otpočeo kao medicinar, sastavljajući rečnik medicinskih izraza, još 1913. god. Pošto je došao natrag u zemlju zbog početka I svetskog rata, Kostić je tokom rata nastavio da dopunjava svoj rečnik. Kutiju s listićima je preneo i preko Albanije 1915. god. i doneo je na Solunski front 1918.

god. Po oslobođenju zemlje, otišao je u Francusku da završi studije medicine, nastavio da radi na svom rečniku, pa pošto je završio studije, doneo kutiju ponovo u zemlju, 1921., kada je bio izabran za nastavnika Medicinskog fakulteta, za predmet Histologija. Listići u njegovoj kartoteci su se gomilali, pa je Kostić smišljao šta i kako da dalje radi na medicinskoj terminologiji, i „da takvom radu dam organizovaniji i meritoriji karakter (on je u to vreme bio mlad nastavnik, i još nepoznat, pr. pisca), obraćao sam se u nekoliko mahova prof. Batutu s molbom da me upozna sa svojom bogatom terminološkom građom, nudeći mu da mu pomognem u sređivanju i obradi termina”. Batut je tada bio poznat i ugledan društveni i naučni radnik (bio je osnivač Medicinskog fakulteta, i prvi njegov dekan). Kostiću bi svakako ova saradnja bila korisna. Međutim, mi neznamo u kakvom je obliku i na koji način Kostić Batutu nudio svoju saradnju. Batut je u to vreme imao preko 30 godina staža u radu na medicinskoj terminologiji, i bio poznat da je sakupio veliku zbirku medicinskih termina. Kostić ne kaže da li mu je nudio, pošto mu se ta ideja već tada bila javila, da se osnuje Terminološki seminar, i da li je predlagao da Batut tim Seminarom rukovodi. Može se pretpostaviti da je Kostić želeo da vidi Batutovu građu, za koju se znalo da je velika i interesantna, možda i da je koristi. „On me je uvek odbijao. Posle takvog stava, uspeo sam da Fakultetski savet donese odluku o osnivanju Terminološkog seminaru, kome bi upravnik bio, naravno, prof. Batut. On se, međutim, toga nikada nije primio, što mi je ostalo nerazumljivo. Rad na terminologiji odvijao se na mome Institutu i pod mojim rukovodstvom”. Zašto Batut nije želeo da svoju građu pokaže Kostiću, i zašto nije želeo s njim da saraduje na ovom poslu, ni u novoosnovanom Terminološkom seminaru, nije nam jasno. Možda je opet došla do izražaja pojava koju smo ranije uočili, da Batut nije želeo da taj posao radi uz nečiju pomoć, nego da radi sâm. Svoju prvu knjigu posvećenu terminologiji priredio je sâm, a da nije zvao ni nekog lingvistu da mu pomogne. Neznamo ništa o odnosima između Batuta i Kostića, koji su, možda, bili komplikovani činjenicom što je Batut bio rukovodilac Fakulteta, a Kostić kandidat za nastavnika. U svakom slučaju, od saradnje nije došlo, i Kostić je bez Batuta vodio Terminološki seminar od 1924. god.

O načinu rada Seminaru imamo iz 1931. god. jedno saopštenje Kostića⁶⁶: „Za terminološki rad Institut je prikupio ova dela: Veliki rječnik JAZ u uredništvu Daničića, Budmanija, Maretića, Srpski rječnik V. Karadžića, Rečnik hrvatskog jezika od Ivekovića i Broza, zatim specijalne medicinske rečnike kao što su Nemičića, Peričića, Arambašina, Dežmana, Glika, Građu za medicinsku terminologiju dr. Batuta (misli na knjigu, pr. pisca), i mnoge druge starije i nove publikacije iz oblasti medicine i biologije, u kojima se mogu naći terminološki podaci. Svima koji bi želeli da dobiju kakvo obaveštenje, sva ova dela stoje na raspoloženju. Sem toga izrađuje se azbučna kartoteka u kojoj se za jedan naučni latinski naziv mogu naći svi naši predloženi izrazi. I ova se kartoteka može uvek pregledati”.

„Posle smrti Batuta”, piše Kostić³¹, „1940. god. kartoteku njegove medicinske građe nasledio je dr. Ljubomir Nedeljković, psihijatar.

Prilikom bombardovanja Beograda 1944. god. (godina oštećenja stana bombardovanjem se ne slaže s podacima Grujića prema Nedeljkoviću, jer on piše da je to bilo 1941. god., pr. pisca) građa je pukim slučajem ostala pošteđena u kupatilu njegovog stana u ul. knjaza Miloša (mislimo da je reč o velikoj zgradi na uglu ul. Kneza Miloša i Maršala Tita 32 — preko puta „Londona”, pr. pisca). Posle oslobođenja, na moju inicijativu i predlog, Medicinski fakultet je građu otkupio, te mi je tek tada omogućeno da građu prvi put vidim i pregledam. Građa je bila prenesena u prostorije Terminološkog seminarara, koji je bio smešten u zgradi Histološkog instituta, kao samostalna ustanova⁷¹. S obzirom da je on bio osnovan u krilu Histološkog instituta, a da je sa obe institucije rukovodio A. Kostić, on se i posle osamostaljenja (pošto je postao ustanova Medicinskog fakulteta) nalazio smešten u prostorijama u kojima je bio i osnovan. To su dve sobe na trećem spratu Histološkog instituta.

Svi mi koji smo radili u Terminološkom seminaru, videli smo tada kutije. Bilo je očigledno da su bile donete iz prostorije koja je pretrpela bombardovanje: bile su prekrivene prašinom od maltera, iako se moglo pretpostaviti da su bile delimično očišćene odmah po iznošenju iz prostorije gde su bile. Kostić nam je objasnio da su one ostale neoštećene u stanu prof. dr Batuta odn. dr Nedeljkovića, da je stan bio oštećen bombom (ili granatom, nisam sada siguran). Sem što su ostale neoštećene, one su ostale zaklonjene, da im kiša ni sneg nisu naneli oštećenja. Bile su praktički u nepristupačnom mestu u ruševini. Stan odnosno zgrada se nisu odmah opravljali, pa je njihova nezaštićenost dugo trajala. Smatrao je čudom da su relativno dobro začuvane kutije i u njima listići. Neke kutije su bile dobre, neke dotrajale, od kartona. Listića je bilo raznih veličina i od razne hartije. Sećam se da su neke bile ispisane na listićima dobijenih sečenjem novina. Očigledno je bilo da je bilo neophodno odmah pristupiti radu na sređivanju. Naravno, prvo čišćenju od prašine maltera, a zatim hitnoj restauraciji onih listića koji su ostavljali utisak da ne mogu trajati. Ukoliko je Batut počeo da ih piše 1879. god., bilo ih je zaista starih, verovatno i iz tog doba, jer nismo dobili utisak da su stari listići građe bili obnavljani. Bilo je očigledno da su bili pisani u razna vremena.

Kostić opisuje³¹ dalji posao oko sređivanja i klasifikacije „Za rad na sređivanju građe prof. Batuta angažovan je (tj. bio je određen, pr. pisca) prof. dr Aleksandar Arnautović. Prema najobjektivnijoj proceni može se reći da je prvobitno stanje te građe zahtevalo veliki trud oko sređivanja. Trebalo je nekoliko godina da se taj posao privede kraju, što je velika zasluga dr Arnautovića. Za to vreme rad na pripremanju rukopisa mog petojezičkog rečnika bližio se kraju, pored toga što je Terminološki seminar, čiji sam upravnik bio ja, a sekretar dr Slobodan Dorđević, organizovao vrlo korisne diskusione sastanke sa nastavnim osobljem fakulteta, uz učešće jezičkih stručnjaka (među kojima A. Belić, Lj. Matić, M. Lalević, i dr.)”.

U izveštajima o radu Seminarara (1952) zabeleženo je^{71 72}:

„1. Pripremljeno je izdanje „Medicinskog rečnika” prof. dr A. Kostića, koji će obuhvatiti termine na našem, latinskom, engleskom, ne-

mačkom i ruskom jeziku. Radovi su u završnoj fazi i rečnik se nalazi neposredno pred štampom.

2. Ubrzani su radovi na sređivanju terminološke zaostavštine prof. dr M. Jovanovića-Batuta, i posao oko sređivanja tih termina je već poodmakao, tako da se građom mogu služiti zainteresovani.”

Tako su se u Seminaru našle, sem drugih terminoloških materijala (iz Njegoša, Vuka, knjiga naših starih prirodoslovaca), i dve građe u listićima. Kostićeva građa je bila već dobro sređena, po slovima, na pet jezika, i Batutova građa, još u sirovom stanju, objašnjena latinskim i nemačkim terminima.

Mi smo svu Kostićevu građu u Seminaru bili pripremili i obradili, tako da je on mogao odmah koristiti za njegov „Medicinski rečnik”, čije se I izdanje pojavilo 1956. god.¹⁸

Postavljalo se pitanje, da li da Batutova građa ostane u stanju kakva je, tj. kao sirova građa, i da se takva, sada sređena, u listićima, stavlja na raspolaganje svima koje interesuje medicinska terminologija, u prvom redu naša. Ili da se i ona obradi tako da može da bude izdana kao Batutov rečnik. Ili da se, ako se ovaj rečnik ne izda, građa unese i iskoristi za novo izdanje Kostićevog rečnika, da se ono znatno proširi i dopuni, i da se u njemu napiše da je za dopunu iskorišćena Batutova građa.

Dilemu je prekinula odluka Dekanata da se Terminološki seminar ukida. To je bilo 1956. god. Sve što se nalazilo u Terminološkom seminaru, i Batutova građa, iseljeno je iz prostorija gde se nalazio Seminar, i smešteno radi čuvanja pod nadzor Biblioteke Medicinskog fakulteta. Ovaj postupak je Kostić, u tekstu koji navodimo, opisao³¹: „Prvo izdanje mog „Medicinskog rečnika” bilo je za nekoliko godina rasprodato. Uveliko sam spremao njegovu II izdanje (uz pomoć saradnika iz Terminološkog seminarara, pr. pisca), znatno prošireno i dopunjeno (sada na 7 jezika i s oko 1 500 strana). I onda je neočekivano došlo — ukidanje Seminarara, kao „nepotrebnog” i to od strane odgovornog prodekana (rešenje je potpisao umesto dekana prodekan I. Stan-ković, pr. pisca), odluka koja predstavlja, sumnje nema, vrhunac pogrešnog shvatanja upravnih vlasti Medicinskog fakulteta. Seminar je tako, na veliku žalost, u punom jeku svoje afirmacije, prenesen (zajedno sa sređenom Batutovom građom, pr. pisca) u jednu prostoriju Biblioteke, gde se i danas nalazi, očekujući, verujemo, bolje dane, da opet proradi na korist Medicinskog fakulteta (Kostić nije doživeo ponovno otvaranje Terminološkog seminarara, koje je tako želeo, jer je umro 1983. god., pr. pisca)”.

Jedna od poslednjih želja, ostavljena njegovom sinu V. Kostiću i piscu, bila je da se pripremi novo IV izdanje njegovog rečnika, s tim da autorska prava koristi sin, a da redakciju i prerađu „Rečnika” (s obzirom da nije bio aktualizovan; nisu dugo vremena u njega uošeni novi termini; bilo je u njemu dosta autorskih i štamparskih grešaka; trebalo je obnoviti i srpski rečnik, sem stranih, itd.) organizuje i sprovede njegov učenik i 40-godišnji saradnik na poslu medicinskog jezika, terminologije i leksikografije, pisac ovih redova.

O Bautovoj građi imamo još jedan podatak, u „Predgovoru” II izdanja Kostićevog „Rečnika”.¹⁸ On piše „Po mom izboru nastavnika odmah sam počeo konačno sređivanje građe, naročito posle osnivanja Terminološkog seminara (1924. god.) pri mom Institutu. Za vreme okupacije od 1941. do 1945. god., udaljen s Fakulteta i penzionisan (jer je odbio da potpiše apel protivu boraca za narodno oslobođenje, pr. pisca), intenzivno sam se posvetio radu na Rečniku (uz pomoć i medicinara Slobodana Đorđevića, pr. pisca). Odmah po oslobođenju rad na Terminološkom seminaru je oživeo još u većoj meri (Kostić je vraćen na svoje dužnosti, pr. pisca). U tome su me dobrovoljno pomagali (i dalje, od 1945. god., pr. pisca) medicinari Slobodan Đorđević i Ilija Marinković. Docije se dr Slobodan Đorđević primio za dobrovoljnog (neplaćenog, od 1950. god., pr. pisca) sekretara Terminološkog seminara. Otkupljena je i Terminološka građa prof. dr M. Jovanovića-Batuta, čijeg se sređivanja primio dr Aleksandar Arnautović. Najzad, 1956. god., objavljeno je I izdanje Rečnika, kao plod dugogodišnjeg rada, a sada, 14 godina kasnije, pojavljuje se i njegovo II, znatno prošireno i dopunjeno izdanje”.

Čini nam se da je dužnost pisca ovog napisa i prema učitelju A. Kostiću i prema Terminološkom seminaru koga je Kostić osnovao i u njemu dugo delovao, a on mu dugo vremena pomagao, da napiše još nekoliko reči o ovom Seminaru, jer je o njemu malo pisano i nedovoljno se zna.

Kao što se iz ranije izloženog može zaključiti, Terminološki seminar je osnovan 1921. god. ~~inicijativom A. Kostića~~, a prvi upravnik je bio Batut. Međutim, Batut nije dalje saradivao sa Seminarom, i za upravnika je postavljen Kostić 1924. god. Prve prostorije Seminara, s obzirom da je on u prvo vreme organizacijski pripadao Histološkom institutu, bile su u zgradi Univerziteta (stara zgrada, sada Rektorat) na Studentskom trgu 1 pored Zoološkog zavoda. Potom je preseljen 1926. god. u zgradu Škole za nudilje, na IV sprat, desno krilo (sada Medicinska škola, Deligradska 35), a odatle u novu zgradu Histološkog i Fiziološkog instituta (koji se i danas nalaze u toj zgradi u krugu Medicinskog centra, Višegradska 26). Prostorije su bile na trećem spratu, krajnje u levom krilu zgrade, u visini leve galerije amfiteatra (sada ove dve prostorije pripadaju Institutu za biofiziku). Kasnije, Seminar je 1945. god. postao institucija Medicinskog fakulteta i radio u istim prostorijama u kojima je i osnovan, na Histološkom institutu, sve dok nije preseljen 1954. god. u zgradu Dekanata na II sprat, desno (Dekanat se i danas nalazi u istoj zgradi, Dr Subbotića 8).

Spomenuli smo da je po osnivanju upravnik bio Batut (1921); posle njega je bio A. Kostić (1924—1955), a vršioc dužnosti pred ukidanje A. Arnautović (1956). Sekretar je bio (1946—1956) S. Đorđević, koji je saradivao vrlo dugo s Kostićem (1941—1983).

Seminar nije radio za vreme okupacije (1941—1945).

Stalni saradnici su bili A. Kostić, Smilja Kostić, potom nastavnici i saradnici Histološkog instituta uključivši i demonstratore, zatim S. Đorđević I, Marinković, Lj. Matić i A. Arnautović.

Stalni spoljni saradnici su bili brojni, uglavnom nastavnici i saradnici sa Medicinskog fakulteta: R. Burijan, I. Dimitrijević, S. Bogdanović, Ž. Ignjačev, M. Magarašević, J. Ristić, S. Stefanović, S. Bukurov, V. Tasić, L. Stanojević, Z. Levental, S. Garzičić, Đ. Puljo, P. Vukasović, P. Trpinac, B. Vlatković, I. Đuričić, M. Nešković, Đ. Škerović, J. Čanković, D. Mršević, N. Mirjanović, A. Telebaković, J. Tucakov, M. Soldatović, i dr.

Povremeni spoljni saradnici su bili uglavnom lingvisti, sa A. Beličem na čelu, zatim M. Lalević, M. Moskovljević, B. Tomić, uz već spomenute Lj. Matića i A. Arnautovića. Njima treba dodati jezičke stručnjake, lektore medicinskih izdavačkih preduzeća (posebno „Medicinske knjige”), i časopisa (vodeći je u ovome bio „Srpski arhiv”), koji su veoma aktivno i korisno učestvovali u tvorbi našeg pravilnog medicinskog jezika, usvajajući i oslanjajući se na mišljenja i stavove usvojene u Terminološkom seminaru: S. Milović, P. Cerović, P. Stevanović, U. Džonić, S. Belić, a kasnije A. Dapačević, V. Ristić, J. Barić-Jeremić, M. Medić, i dr.

Ovde moramo da zabeležimo i saradnju Terminološkog seminara sa Fiziološkim institutom Medicinskog fakulteta (R. Burijan, I. Đuričić, M. Nešković, Đ. Škerović, i dr.). Kostić o ovome kaže⁵⁸ „Osećajući da se mom životu bliži kraj” da treba ukazati na „saradnju sa R. Burijanom, koji je, iako poreklom Nemač, naučio bio naš jezik odlično i „predstavljao pravi fenomen: gramatička pravila (čak i ona najteža) znao je u tančine” i bio „sušta suprotnost onim nastavnicima srpske narodnosti, koji su tokom godina provedenim na austrijskim i mađarskim univerzitetima, na žalost, bili zaboravili svoj rođeni jezik”. „Njegova velika obdarenost... bila je zadivljujuća, a smisao za semantičku analizu latinsko-grčkih termina... bila na vrhu starijeg nastavničkog kolegijuma. On je tačno procenjivao bogati terminogeni i tvorbeni potencijal našeg jezika.” Burijan je Kostiću dao punu podršku i pomogao da osnuje Terminološki seminar.

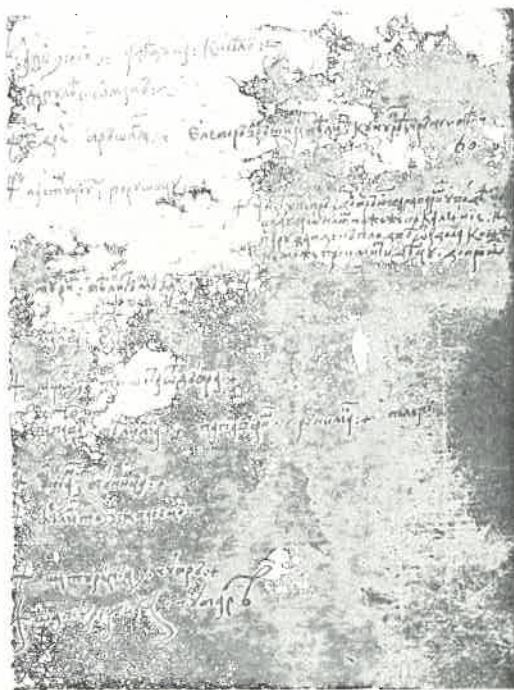
Jedan od najvažnijih zadataka Terminološkog seminara su bila održavanje diskusijskih sastanaka, veoma posećenih, na kome su medicinski stručnjaci i terminolozi u zajednici sa lingvistima, raspravljali o problemima našeg medicinskog jezika i medicinskim terminima. Plodne diskusije i zaključci su potom pretakani u naš pisani i govorni medicinski jezik, posredstvom lektora, redaktora i pisaca knjiga i radova, nastavnika i njihovih saradnika, i urednika medicinskih časopisa.

Održavani su direktni kontakti sa uredništvima izdavačkih preduzeća i uredništvima medicinskih časopisa i diskutovani svi sporni momenti u medicinskoj terminologiji, davani su saveti piscima knjiga i radova koji su se radi toga Seminaru često obraćali, ali preko Seminara i preko njegovih saradnika i direktno i indirektno delovano i na govorni jezik predavača, nastavnika i njihovih saradnika, pa preko njih na jezik studenata medicine, budućih lekara.

„Knjige i monografije, kao i radovi u zbornicima i časopisima, pisani u vremenskom periodu od osnivanja Terminološkog seminara do danas, kao i govorni jezik nastavnika i lekara, nose jasan pozitivan uticaj zajedničkog rada na ovom polju mnogobrojnih poslenika.”⁵²

Slika br. 7. Rečnik latinsko-srpskih medicinskih izraza u „Hilandarskom medicinskom kodeksu” br. 517 iz XV—XVI veka, Biblioteka manastira Hilandara. R. Katić⁷⁹

bio u stvari jedan od najvidnijih i najkorisnijih rezultata rada Seminara. II izdanje ovog rečnika se pojavilo 1970. god., III 1976. god., a u pripremi je njegovo IV izdanje. Na 1702 strane velikog formata, nalazi se 120 000 reči na sedam jezika, s eponimnim rečnikom, od čega 23 000 reči u srpskohratskom rečniku. U najvažniji deo ovog rečnika spada preko 40 stranica uvoda, u koje su utkani stavovi utvrđeni dugogodišnjim radom i diskusijama u Seminaru⁷⁸.

Kao rezultat rada Seminara, pojavio se, pre ovog velikog terminološkog rečnika, mali Kostićev „Rečnik histoloških izraza” (Napredak, Beograd, 1924), kao prethodnica. Zatim je velika uloga Seminara bila u pojavljivanju „Malog medicinskog leksikona” (Medicinska knjiga, Beograd—Zagreb, 1949), koji se, proširivanjem materije i povećavanjem broja saradnika, pretvorio u obiman „Medicinski leksikon”¹⁹ na 917 strana (Medicinska knjiga, Beograd—Zagreb, 1957; 1968; 1981). Sem toga pod njegovim uticajem se pojavila „Terminologija vezana za pojam bola. Termini u algologiji”⁵⁵ S. Đorđevića (1983) i „Terminološki problemi u anesteziologiji, reanimaciji i intenzivnoj terapiji”⁵⁶ B. Popovića (1982). Na određen način je delovao i na „Klinički leksikon”⁴⁸ M. Velisavljevića (1974—1975; 1983).

Značajna je ideja, koja ima uporište u radu Terminološkog seminara (1981)⁵²: „Novi korak u radu na ovom poslu očekujemo posle početka rada Forum terminologicum-a, koji će, obrazovan na predlog ne-

kih naučnih ustanova, uredništava, lektora našeg i stranih jezika, medicinskih terminoloških stručnjaka, i znalaca medicine kao nauke, raditi dalje na usavršavanju jezika i medicinske terminologije medicine, farmacije, veterinarske medicine, biologije, i srodnih prirodnih nauka”.

Rad na proučavanju termina u medicini, farmaciji i veterinarskoj medicini, pod direktnim uticajem Terminološkog seminara, odvijao se u krilu SANU, Instituta za proučavanje lekovitog bilja „Josif Pančić” i Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Srbije (M. Dragić, M. Subić, J. Tucakov, M. Mihajlov, D. Divljanović, S. Pop-Cenić, i dr.) i objavljivao u za to posebno obrazovanoj publikaciji „Narodna zdravstvena kultura u Srbiji”, posvećenoj radovima iz etnomedicine, etnofarmacije i etnoveterinarske medicine (u izdanju spomenutog Naučnog društva). Do sada je štampano 7 svesaka, s rezultatima istraživanja i rečnicima.

Najnovije zračanje Terminološkog seminara su studije R. Katića srpske srednjovekovne medicinske terminologije. Ovaj istaknuti istraživač naše srednjovekovne medicine se okrenuo i terminološkim pitanjima, pa se već pojavila njegova knjiga „Terminologija srpske srednjovekovne medicine i njeno objašnjenje”⁷⁹ (1982), a ovih dana izlazi iz štampe njegova nova knjiga „Terminološki rečnik srednjovekovne srpske medicine”⁸⁰ (1987).

Završavajući ovaj naš napis, posvećen velikom medicinskom terminologu Milanu Jovanoviću-Batutu, njegovom radu i njegovoj građi, dodirujući i rad drugog velikog medicinskog terminologa i leksikografa Aleksandra Kostića (o kome ćemo, kao i detaljno o Terminološkom seminaru, pisati posebno), želimo da ukažemo na činjenicu, važnu za pisani i govorni naš medicinski jezik i terminologiju, koja se vidi iz teksta uvoda „Uvodne reči” o problemima medicinske terminologije A. Kostića (1980)⁸⁰: „Jezik je, uopšte uzevši, najmoćnije izražajno sredstvo naše misli. Samo pomoću njegove snage i izražajne moći ona poleće u najviše visine ili ponire u najdublje ponore. U uspešnom privođenju u delo svog sadržaja misao u najvećoj meri zavisi od kakvoće jezika: snažan jezik je obogaćuje i hrani, ubogi je osiromašuje, a loš je obezobličava, utuljuje i gasi. Od jezika zato zavisi da li će misao da živi i traje, ili da čami i kopni”.

LITERATURA I IZVORI:

- ¹ Karadžić V., *Srpski rječnik, istumačen njemačkim i latinskim riječima*, Štamparija Jermenskog manastira, Beč, 1852. — ² Dežman I., *Rječnik liječničkog nazivlja*, Zagreb, 1868. — ³ Medović A., *O medicinskoj terminologiji*, Srpski arhiv (SA), Beograd, 1874, I, 1, 9 (II sast. SLD 19, VIII 1872). — ⁴ Medović A., *O medicinskoj terminologiji*, SA, Beograd, 1874, I, 1, 10 (IV sast. SLD 16, IX 1872). — ⁵ Gonsjorovski K., *O medicinskoj terminologiji*, SA, Beograd, 1874, I, 1, 10 (IV sast. SLD 16, IX 1872). — ⁶ Petrović S., *O narodnim nazivima biljaka*, SA, Beograd, 1875, I, 2, 20. — ⁷ Petrović S., *Lekovito bilje u Srbiji*, SA, Beograd, 1883, knj. II, XIV. — ⁸ Jovanović-Batut M., *Građa za medicinsku terminologiju*, Srpska štamparija dra Svetozara Miletića, Novi Sad, 1887 (Preštampano iz Letopisa Matice srpske, Novi Sad, 1886, sv. 146, 147, 148; 1887, sv. 149). — ⁹ Medić M., *Dodatak prirodopisnoj i medicinskoj nomenklaturi*, Letopis, Matica srpska, Novi Sad, 1889, knj. 159, sv. 3, 123; 1889, knj. 160, sv. 4, 70. — ¹⁰ Jovanović-Batut M., *Kovčežić za pribiranje medicinske građe* (rubrika), SA, Beograd, 1895, I, 1—24, 39, 89, 105, 200, 284, 342, 509, 692, 783; 1896, 2, 1—4, 65, 254, 358. — ¹¹ M. Jovanović-Batut je sahranjen na Novom beogradskom groblju, u parceli X, u

III redu, u grobnici br. 33 (desno od Grobljanske crkve). Grob je lepo očuvan (podaci Luke Komada iz 1987. god., šefa Biblioteke Rep. zavoda za nar. zdravlje Beograd). — ¹² Ognjanović I., *Imena bolesti što smrt mogu da nanesu. Naučni nazivi protumačeni nemačkim, mađarskim i srpskim jezikom*, Srpska manastirska štamparija, Novi Sad, 1894. — ¹³ Stajić V., *Novosadske biografije*, Novi Sad, 1905. — ¹⁴ Jeremić R., *Bibliografija srpske zdravstvene književnosti, 1757—1918*, Biblioteka SLD br. 1, SLD, Beograd, 1947. — ¹⁵ Jeremić R., *Prilozi za biografski rečnik Srba lekara Vojvodana*, Medicinski pregled, Novi Sad, 1952, 100; 55—56. — ¹⁶ Kostić A., *Rad na stvaranju medicinske terminologije*, SA, Beograd, 1951, 49, 12, 983. — ¹⁷ Đorđević S., *Podaci o radu na medicinskoj terminologiji u SLD od 1872. do 1880. god.*, SA, Beograd, 1952, 80, 12, 1185—1188. — ¹⁸ Kostić A., *Medicinski rečnik*, I izd., Predgovor, Medicinska knjiga, Beograd-Zagreb, 1956. — Isti, isto, II izd., Predgovor, Medicinska knjiga, Beograd-Zagreb, 1970. — Isti, isto, III izd., Predgovor, Institut za stručno usavršavanje zdravstvenih kadrova, Beograd, 1976. — ¹⁹ Kostić A. i sar., *Medicinski leksikon*, Medicinska knjiga, Beograd-Zagreb, 1949, 1957, 1968, 1981. — ²⁰ Grujić V., *Milan Jovanović-Batut i naša zdravstvena kultura*, Naučno društvo za ist. zdrav. kulture Jugoslavije, Beograd, 1975. — ²¹ Dragić M., *Dr Milan Jovanović-Batut*, Zbornik radova VII naučnog sastanka (Sremska Mitrovica, 22—23. V 1976), Naučno društvo za ist. zdrav. kulture Jugoslavije, Sekcija Vojvodine, Sremska Mitrovica, 1976, 245—250. — ²² Stanojević V. i sar., *Prof. dr Milan Jovanović-Batut (1847—1940)*, Biblioteka SLD br. 39, SLD, Beograd, 1962. — ²³ Đorđević S., *Prof. dr Milan Jovanović-Batut i „Srpski arhiv“*, SA Beograd, 1962, 90, 9, 892—895. — ²⁴ Arnautović A., *Srpski medicinski terminolozi*, Zbornik radova, Jugoslovensko društvo za istoriju medicine, farmacije i veterine, Beograd, 1960, 217—234. — ²⁵ Arnautović A., *Naš medicinski jezik*, Acta historiae medicinae stomatologiae pharmaciae veterinariae, Beograd, 1961, 1, 1, 154—161. — ²⁶ Knežević S., *Vukov „Riječnik“ kao izvor za izučavanje narodne zdravstvene kulture*, Acta historiae medicinae stomatologiae pharmaciae veterinariae, Beograd, 1961, 1, 2, 179—186. — ²⁷ Protić M., Pavlović B., *Prilog dr Ilije Ognjanovića našoj medicinskoj terminologiji*, Zbornik radova V naučnog sastanka (Novi Sad, 20—21. IV 1973), Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Sekcija Vojvodine, Novi Sad, 1973. — ²⁸ Dimitrijević G., *Dr Ilija Ognjanović-Abukazem. Neki zapisi o zdravlju*, Zbornik radova IX naučnog sastanka (Subotica, 11—12. XII 1978), Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Vojvodine, Subotica, 1978. — ²⁹ Đorđević S., *Istorija naše medicinske terminologije. Rad dr Ilije Ognjanovića-Abukazema na medicinskoj terminologiji*, Arhiv za ist. zdrav. kulture Srbije, Beograd, 1986, 15, 1—2, 51—60. — ³⁰ Kostić A., *Uvodna reč (o problemima medicinske terminologije)*, SA, Beograd, 1980, 108, 2, 181—182. — ³¹ Kostić A., *Osvrt na osnivanje i rad Terminološkog seminara Medicinskog fakulteta u Beogradu*, Arhiv za ist. zdrav. kulture Srbije, Beograd, 1971, 1, 1, 33—36. — ³² Nemičić M., *Rječnik ljekarski*, I izd., Zagreb, 1898; Medicinski rječnik, II izd., Zagreb, 1913. — ³³ Glück L., *Medicinska narodna terminologija u Bosni i Hercegovini uvaživši i susjedne zemlje*, Sarajevo, 1898. — ³⁴ Peričić B., *Medicinski rječnik njemačkog i hrvatskog jezika*, Zadar, 1906. — ³⁵ Arambašin J., *Liječnički rječnik*, Spljet, 1912. — ³⁶ Lalević M., *Naš pravopis*, Omladina, Beograd, 1955. — ³⁷ *Pravopis srpskohrvatskog književnog jezika*, Matica srpska — Matica hrvatska, Novi Sad — Zagreb, 1960. — ³⁸ Belić A., *Pravopis srpskohrvatskog književnog jezika*, Prosveta, Beograd, 1950. — ³⁹ *Medical Dictionary*, Faber and Faber, London, 1953. — ⁴⁰ *Medical Dictionary*, 22 ed., Williams and Wilkins, Baltimore, 1972. — ⁴¹ *Medical Encyclopedia*, Penguin, Middlesex, 1972. — ⁴² *Medizinische Fachsprache*, Springer, Berlin-Heidelberg-New York, 1972. — ⁴³ *Dictionnaire des termes techniques de médecine*, 18 ed., Maloine, Paris, 1965. — ⁴⁴ Sournia J. C., *Langage médical moderne*, Comité d'études des termes médicaux Français, Hachette, Paris, 1974. — ⁴⁵ *Concise Oxford Dictionary of Current English*, 4 ed., University Press, Oxford, 1958. — ⁴⁶ Vujaklija M., *Leksikon stranih reči i izraza*, Prosveta, Beograd, 1954. — ⁴⁷ Tucakov J., *Farmakognozija*, Naučna knjiga, 1948. — Novi Sad, 1971—1973. — ⁴⁸ Velisavljev M., *Klinički leksikon*, tom I, knj. 1, 2, 3, izd. pisca; tom II, knj. 4, 5, 6, izd. pisca, Novi Sad, 1974—1975; tom III, knj. 7, Medicinska knjiga, Beograd—Zagreb, 1983. — ⁴⁹ *Medical and Health Encyclopedia*, Stutman, New York, 1964. — ⁵⁰ *Intermediate Dictionary of American English*, Holt-Rinehart-Winston, New York-Chicago-San Francisco-Toronto-London, 1966. — ⁵¹ Tucakov J., *Doprinos Orfeina zdravstvenom prosvetivanju Srba u 18. veku*, Zbornik radova VII naučnog sastanka (Sremska

Mitrovica 22—23. V 1976), Sremska Mitrovica, 1976, 213—225. — ⁵² Đorđević S., *Iz istorije razvoja i rada na medicinskom jeziku i terminologiji u nas*, SA, 1981, 109, 12, 1675—1678. — ⁵³ Đorđević S., *Medicinska terminologija i mi*, SA, Beograd, 1980, 108, 1, 87—90. — ⁵⁴ Đorđević S., *Nekoliko reči o medicinskoj terminologiji i jeziku*, SA, 1982, 110, 2, 241—242. — ⁵⁵ Đorđević S., *Termini vezani za pojam bola*, Termini u algologiji, SA, 1983, 111, 8, 1181—1186. — ⁵⁶ Popović B., *Terminološki problemi u anesteziologiji, reanimaciji i intenzivnoj terapiji*, SA, Beograd, 1982, 110, 2, 242—245; 3, 399—402; 4, 525—528; 5, 661—666; 6, 785—790; 7—8, 947—950. — ⁵⁷ Đorđević S., *Prof. dr Aleksandar Kostić (6. III 1893 — 19. I 1983)*, SA, Beograd, 1983, 111, 4, 521—529. — ⁵⁸ Kostić A., *Osvrt na ličnost prof. dr Riharda Burijana*, SA, Beograd, 1982, 110, 3, 387—398. — ⁵⁹ Petrović S., *Rečnik najobičnijih bolesti*, Kalendar „Domovina“, Krf, 1918, 256. — ⁶⁰ Stojanović Lj., *Rečnik novih reči koje se upotrebljavaju u modernim spisima o imunitetu*, SA, Beograd, 1908, 14, 239. — ⁶¹ Todorović K. i sar., *Bibliografija „Srpskog arhiva“ 1918—1941*, Bibliografija SLD br. 2, SLD, Beograd, 1948. — ⁶² Đurđević Č., *Zajednički slovenski jezik „Sveslav“ i zajednička medicinska terminologija*, SA, Beograd, 1931, 3, 192. — ⁶³ Đurđević Č., *Za jednu južno-slovensku medicinsku terminologiju*, SA, 1932, 4, 221. — ⁶⁴ Đurđević Č., *O ujednačavanju slovenskih medicinskih i uopšte naučnih izraza i stvaranju jedinstvene naučne terminologije*, SA, Beograd, 1933, 4, 193. — ⁶⁵ Đurđević Č., *Za južnoslovensku medicinsku terminologiju*, Zbornik radova XIX god. skupa jug. lekara (Vrnjačka Banja 24—27. IX 1932), JLD, Beograd, 1933, 294—300. — ⁶⁶ Kostić A., *Problem naše medicinske terminologije. Povodom „Sveslava“ i sveslovenske medicinske terminologije*, SA, Beograd, 1931, 4, 359—365. — ⁶⁷ Mihailović V., *Prekomerna upotreba stranih reči u srpskom lekarstvu*, SA, Beograd, 1920, 7—8, 370. — ⁶⁸ Zelić M., *90 godišnjica Milana Jovanovića-Batuta*, SA, Beograd, 1937, 12, 675. — ⁶⁹ Todorović K. i sar., *Bibliografija „Srpskog arhiva“ 1946—1961*, Biblioteka SLD br. 40, SLD, Beograd, 1963. — ⁷⁰ Bajčić I., *Pitanje naše medicinske terminologije*, SA, Beograd, 1948, 76, 5, 468. — ⁷¹ *Iz Terminološkog seminara Medicinskog fakulteta*, SA, Beograd, 1952, 80, 1, 83. — ⁷² *Iz Terminološkog seminara Medicinskog fakulteta*, SA, Beograd, 1952, 80, 2—3, 199. — ⁷³ Kostić A., *Naša prva reč*, SA, Beograd, 1948, 76, 1, 79. — ⁷⁴ Kostić A., *Naša druga reč*, SA, Beograd, 1948, 76, 6—7, 614. — ⁷⁵ Đorđević S., *Bibliografija izdanja SLD i njegovih sekcija i podružnica*, Biblioteka SLD br. 63, SLD, Beograd, 1982, (Preštampano iz SA, Beograd, 1982, 110, 11, 1395—1409; 12, 1547—1565). — ⁷⁶ Daničić Đ., *Rječnik iz književnih starina srpskih, I—III* (fototipsko izdanje), Vuk Karadžić, Beograd, 1975. — ⁷⁷ Simonović D., *Botanički rečnik*, SAN, posebna izdanja CCCXVIII, Institut za srpskohrvatski jezik 3, Beograd, 1959. — ⁷⁸ *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, knj. I, SAN, Institut za srpskohrvatski jezik, Beograd, 1959. — ⁷⁹ Katić V. R., *Terminologija srpske srednjovekovne medicine i njeno objašnjenje*, SANU, posebna izdanja DVLI, Odelj. med. nauka 33, Beograd, 1982. — ⁸⁰ Katić V. R., *Terminološki rečnik srpske srednjovekovne medicine*, SANU, Beograd, 1987 (u štampi). — ⁸¹ Katić V. R., *O poznavanju kancerskog oboljenja u srpskoj srednjovekovnoj medicini*, Arhiv za ist. zdrav. kult. Srbije, 1985, 14, 1—2, 23—26. — ⁸² Milić D., *Srpske biološke i medicinske knjige štampane u 18. i početkom 19. veka*, Arhiv za ist. zdrav. kult. Srbije, 1985, 14, 1—2, 5—22. — ⁸³ Berić B., *Prilog poznavanju istorijata lekarskih udruženja i medicinske periodike u Vojvodini*, Med. pregled, Novi Sad, 1984, 37, 9—10, 445—449. — ⁸⁴ Subotić V., *Pedesetogodišnja istorija SLD, 1872 — 22. IV (5. V) — 1922*, Srpsko lekarsko društvo, Beograd, 1922, 31.

Slobodan DJORDJEVIĆ

Société Scientifique d'Histoire de la Culture Sanitaire Serbe, Beograd

L'HISTOIRE DE NOTRE TERMINOLOGIE MEDICALE.
LE TRAVAIL DU PROF. DR MILAN JOVANOVIĆ-BATUT.
LE SEMINAIR TERMINOLOGIQUE MEDICAL A LA
FACULTE DE MEDECINE

L'auteur décrit la vie et le travail du prof. Dr. Milan Jovanović-Batut (12 Octobre 1847—11 Septembre 1940) sur la terminologie médicale.

Le prof. Dr. Jovanović fut le premier à poser les bases de la médecine préventive pratique et organisatoire chez nous. En même temps il avait écrit beaucoup d'articles médicaux. C'est lui qui avait commencé à publier la revue „Zdravlje” en 1880 qui apparaît encore aujourd'hui. Son matériel terminologique fut publié en 1888 dans le livre le „Matériel pour la terminologie médicale” que avait inclus tout son matériel personnel bien classifié. Aujourd'hui le matériel se trouve dans la Bibliothèque de la Faculté de Médecine à Beograd où on garde tout ce qui se trouvait au Seminaire terminologique de cette Faculté. Aujourd'hui le Seminaire est fermé.

Le Seminaire terminologique a été crée en 1921. Le premier directeur fut prof. Dr. Jovanović-Batut. Il a été succédé par le prof. Dr. Aleksandar Kostić, jusqu'en 1955.

L'auteur présente les données sur la création et l'activité du Seminaire terminologique (1924—1956). La contribution de ce Seminaire à notre terminologie médicale a été très grande, en forme de réunions analytiques, instructions écrites, influence sur une langue médicale appropriée écrite (dans les livres, les périodiques) et parlée (dans la pratique médicale quotidienne et l'enseignement médical), publication d'un dictionnaire multi-linguistique de A. Kostić, etc.

(Rad je primljen u Uredništvu 24. IV 1986. god.)

Original scientific paper
UDC 355.72 (497.1:914.6)

Vera GAVRILOVIĆ

Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Srbije, Beograd

ORGANIZACIJA SANITETSKE SLUŽBE U ŠPANSKOM
GRAĐANSKOM RATU (1936—1939).

Jugoslovenski dobrovoljci sanitetski radnici.*

Rat je užasna stvar. Jedino naša tvrda svijest da je ovaj rat — rat protivu rata, čini od nas ne dezertere nego njegove vatrene stjegonoše.

Gojko Nikoliš

Dr Gojko Nikoliš-Medico

Već na početku Španskog građanskog rata (1936—1939) osetila se potreba za organizovanjem sanitetske službe u Internacionalnim brigadama. Neposredni razlog za to bila je potreba da se ranjenici i bolesnici izvuku iz zone neprijateljskog dejstva, prvo pred Madridom, a docnije i sa drugih ratišta, i smeste u odgovarajuće bolnice. Zadatak službe je bio da se brine o ranjenicima od trenutka ranjavanja do potpunog ozdravljenja i vraćanja na front, ili do repatrijacije, ako bi postali nesposobni za borbu i službu u ratu.

Početkom Španskog rata 1936. god. francuski lekari, sa dr Pjerom Rukeom (Pierre Rouqués) na čelu, preuzimaju organizovanje sanitetske službe u okviru Međunarodnog komiteta za pomoć republikanskoj Španiji. Među prvim dobrovoljcima oktobra 1936. god. bilo je 6 lekara. Nijedan od njih nije raspolagao znanjem iz vojne i

* Španskom borcu, gen. akad. prof. dr Gojku Nikolišu, našem istaknutom i redovnom članu, i b. predsedniku Saveza, srdačno čestitamo 15 godina života, uz želju da još dugo saraduje s nama. *Uređivački odbor.*

Rad je saopšten na naučnom skupu „Španjolska 1936—1939” 8—9. XII 1986. god. u Zagrebu, u organizaciji Međunakademijskog odbora za proučavanje uzroka i posledica II svetskog rata Saveta akademija nauka i umetnosti Jugoslavije i Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske, povodom 50-godišnjice sudelovanja Jugoslovena u borbi španskog naroda protivu fašizma.